

Flaten och området före 1900

Sjön Flaten

Att Flaten kom att bli så populär som badsjö beror på det fina vattnet, den fina naturen runt sjön och att det varit lätt ta sig hit. Sjön är inte speciellt stor men har trots det djup på 13 meter. Omgivningen består av branta klippor och skogsbeklädda höjder, vilket hjälper till att ge bra vatten samtidigt som det gör området attraktivt för friluftsliv. Flatens tillrinningsområde ligger huvudsakligen norr om sjön och tillförde under badets storhetstid fint vatten ända från Stockholmsåsen på Skogskyrkogården. Kvaliteten på det tillrinnande vattnet kom senare på 1980-talet att försämrats i och med att Skarpnäcksfältet bebyggdes och på grund av viss övergödning på kolonilotterna utmed ån. De nutida försämringarna av vattenkvaliteten och den störande utbredningen av vattenväxten Axslinga (som också började på 1980-talet) är dock saker som var okända under den tid vi berättar om i denna skrift.

Äldre bebyggelse och landsvägen

Lite norr om Flaten ligger Skarpnäcks gård. Denna gård blev säteri på 1670-talet, men även dessförinnan fanns bondgårdar i Skarpa by. Väster om Flaten mot Drevviken ligger egendomen Orhem som omnämns så tidigt som 1405. Orhem var tidvis en del av Skarpnäck och tidvis en självständig egendom.

På Orhems ägor låg ett torp som hette Flaten, omnämnt redan 1653 och övergivet 1862. Det återfinns på kartan här. Listudden norr om sjön nämns som torp 1685, medan ett större hus byggdes där 1742 vilket i ombyggd form finns kvar än idag. 1863 anlades torpet Skönstorp lite öster om badet.

Det som sedan blev restaurangen var ursprungligen ett torp som lär ha legat där huvudingången byggdes, om det var Skönstorp eller ej är oklart. Landsvägen till Tyresö har sedan urminnes tider gått utmed sjöns nordöstra sida, just ovanför där badet sedan kom att anläggas. Vägen finns kvar både vid badet och i den norra tillfarten till barnbadet.

De första sommargästerna – Ekudden

Stadens närhet började ordentligt märkas här ute mot slutet av 1800-talet. Ekudden som låg på samma udde som Listudden, norr om Flaten men närmare sjön, är ett exempel. Detta ställe anlades som torp 1863 innan bryggaren Gustav Piel lät anlägga ett sommarställe där 1893. Han utvecklade Ekudden till ett mindre jordbruk, delvis självförsörjande och med tradition från gamla tider. Under sommaren flyttade han dit ut från staden med sin sitt hushåll bestående av maka, nio barn, en minderårig faderslös brorson, en hushållerska, en informator, två husor, en barnskötare, en kokerska, en köksa, en trädgårdsmästare, en gårdsdräng, och en trädgårdsarbetare med familj. Dessutom fanns en sommarkulla för trädgårdsanläggning och grovsysslor.

Stockholms Stadsmuseum

Ekudden

Det finns en berättelse av släktingen Nils Piehl om hans barndoms Ekudden. Han berättar om den årliga sommarflytten som går med häst och vagn från Södermalm till Ekudden. Hur hästvagnen färdas över träbron vid Ryssgraven med en blänkande Hammarbysjö i öster och Årstaviken i väster, vidare uppför Skansbacken, förbi Skärmarbrink med ängar och kossor och genom Sandsborgsskogen. När skogen glesnar kommer de ut på Skarpnäcks äng vid Pungpinan där gullvivor, styvmorsvioler och mandelblom växer överallt. Kråkor finns i massor över fältet och lärkor flyger i skyn. Ekudden var ett paradiset för småbarn, som kunde njuta av naturen och Flaten med dess fina badmöjligheter. Ekudden övergavs så småningom och kom att stå övergivet en längre tid innan det blev tvångsinlöst av staden 1971 och kom sedan att brinna ner på sent 1970-tal.

Flaten blir populärt för bad och lägerliv

Upptakten till det som skulle bli Flatenbadet började på 1920-talet. Stadsfolk och folk i allmänhet sökte sig ut till områden utanför stadens gränser. Besöken i grönskan ökade. De mest populära områdena var kring sjöarna Flaten och Älten. Frågan om att utveckla lägerlivets möjligheter drevs inom Stockholms stad. I december 1929 gav fastighetsnämnden, ett markområde på totalt 75 hektar, beläget utefter sjön Flatens östra strand, till den då nybildade idrottsförvaltningen, att användas för lägerlivsverksamhet. Senare får idrottsförvaltningen ytterligare 45 hektar för friluftsbad.

Stadsarkivet Svenska Dagbladet

Huvudbadet i april 1933, innan sand

STF skickade en tacksam hälsning till Stockholms stad för att man beredde möjligheter till lägerliv i stadens närmaste omgivningar. Att idka lägerliv innebar också skyldigheter. Alla uppträdde nog inte som man bör i naturen. Stockholms stad började nog ana farhågor i frågan och skrev i sin kommunkalender 1932 där Flaten och Älten presenterades:

”Det allmer stigande intresset för friluftsliv i skilda former, som gjort sig gällande under senare år har bland annat tagit sig uttryck i idkande av lägerliv i ökad omfattning. Genom lägerlivets allt större utbredning och förläggande till mera bebyggda trakter hava emellertid svårigheter uppstått för dessa utövare, samtidigt som vissa betänkligheter gjort sig gällande mot rörelsen på grund av den skadegörelse som lägerlivsidkarna i vissa fall åstadkomma genom ovarsamt bruk av eld och genom skövling av skog och annan växtlighet.”

Bötessumman för denna ovarsamhet var ”ett tusen riksdaler eller fängelse i höst sex månader”. För att bereda tillfälle till ordnad lägerlivsrörelse och för att, ”koncentrera ett större antal densamma utövare till för ändamålet lämpliga platser i Stockholms omgivningar har staden ställt till lägeridkarnas förfogande ett större område invid sjöarna Flaten och Älten i Brännkyrka, varest genom idrottsstyrelsens försorg vidtagits vissa för berörda erforderliga anordningar”. För att än mer känna hur denna nya form av friluftsliv uppfattades vid

Stadsarkivet Idrottsförvaltningen

Stora badet juli 1933

tiden för Flatenbadets anläggning så bifogas här till höger ett utdrag ur det radiotal jägmästaren, folkbildaren och naturvårdaren Folke Thörn höll den 7 juni 1932 – han är mycket bekymrad över det vilda levernet. Våra lägerlivsidkare fortsatte dock med sitt tältliv. För inget kunde vara mer populärt än att åka ut till Flaten eller Älten och trängas med andra tältare och förmodligen, om man läser rätt mellan raderna, fanns det nog värmande drycker av den starkare sorten undanstoppat hos dessa tältande pionjärer.

”Sommaren den egentliga säsongen för friluftsliv är inne, och därmed packar man sin ryggsäck eller matsäckskorg så snart söndag eller fritimme inträffar och företar sin tur, var och en på sitt speciella sätt, antingen fotvandrande, cyklade, bilande, bussåkande, eller inte minst båtåkande. Målet eller toppunkten på det hela blir i de flesta fall lägerliv i en eller annan form. Det enklaste och mest primitiva är helt sonika en vad vi kalla “rast i gröngräset”. Och gå vi till ytterligheten åt andra hållet se vi numera det ej alls ovanliga sättet att för en hel semesterperiod att slå upp bopålarna i form av tältstång och tältpinnar i något idylliskt och trivsamt terrängparti... ordet camping har de senare åren slagit igenom allt mer och mer.

...det finns ett men – ju mera denna rörelse utbreder sig, ju större är nödvändigheten att leda in densamme på sunda och goda banor. Det är alltför stora värden ute i våra marker, som stå på spel för att det skall tillåtas att allting skall gå på lösa boliner.

... så detta ohyggliga nedsnuskande med papper, matrester, bleckburkar, sönderslagna buteljer på lägerplatserna. – ‘Hit komma vi aldrig tillbaka, och ingen har en aning om att just vi snuskade ner här’, resoneras det nog i allmänhet-om det över huvud taget reflekteras något alls...

... har ni möjligen mött någon s.k. vandrareförening ute i våra marker, där ni hoppas på att få njuta av naturens lugna stillhet? Man har svårt att förstå, vari nöjet ligger att ta sig fram under tjut och hojtande, men det kanske är av rädsla för att komma bort från varandra...

...att söka motarbete och hämma denna ‘folkrörelse’ bör man givetvis icke. Därtill är den alltför sund. Men den måste ovillkorligen ledas in på rätta banor. D.v.s. lägerområden ordnas, där så erfordras...”

Stadsarkivet Svenska Dagbladet
Barnbadet i april 1933